

TYT - TÜRKE
EKLER VE SÖZCÜĞÜN YAPISI

EKLER VE SÖZCÜĞÜN YAPISI

KÖK

Bir sözcüğün aldığı tüm ekler çıkarıldıktan sonra geriye kalan anlamlı en küçük parçadır.

korkusuzluktan

başlatmalısın

Kökler isim ve fiil kökleri olmak üzere ikiye ayrılır:

1. İsim (Ad) Kökü

2. Fiil (Eylem) Kökü

İKİLİ KÖK

Bazı kökler hem ad kökü hem de eylem kökü olarak kullanılabilir. Bu tür köklere **ikili kök** denir.

İkili kök “kökteş kök” ve “sesteş kök” olmak üzere iki gruba ayrılır.

1. Kökteş Kök (Ortak Kök)

Aralarında anlam ilgisi bulunan isim ve fiil kökü olarak kullanılan sözcük köklerdir.

2. Sesteş Kök

Aralarında anlam ilgisi bulunmayan isim ve fiil kökü olarak kullanılan sözcük kökleridir.

Birlikte bakalım...

Aşağıda verilen sözcüklerin yanlarına kökteş kök mü sesteş kök mü olduklarını yazalım.

güven

gül

ak

barış

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Sorularda karşılaşılan sözcük kökünün türü ifadesi kökün isim mi yoksa fiil mi olduğunu buldurmaya yöneliktir.

gözlemci

yalnızlık

ağarmıştı

buluntu

kazılarında

özledim

ulaşım

kurgusal

Örnek soru:

Gelecekteki bilişsel sistemlerin çevreyle etkileşim hâlinde olması bekleniyor. Canlı

I

organizmaların sinir sistemlerinden esinlenerek geliştirilen bu mekanizmaların en önemli

II

özellığı, klasik işlemcilerin aksine hafıza ve işlemci birimlerinin bir arada olmasıdır. İnsan

III

beynine benzer biçimde çalışan elektronik cihazlar henüz tasarlanmamış olsa da yakın

IV

zamanda bu konuda önemli gelişmeler yaşanması bekleniyor.

V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerden hangileri isim kökünden türemiştir?

A) I ve II

B) I ve III

C) II ve IV

D) III ve V

E) IV ve V

(2018 – TYT)

AKLINDA BULUNSUN...

Yansıma sözcük kökleri isim köküdür.

şırıltı

patladı

havlıyor

fısıldamış

horluyor

tıkırtı

EKLER

A. YAPIM EKLERİ

Eklendiđi sözcüğün anlamını, yapısını ve türünü değiştiren eklerdir.

hasta-lık

hasta-lan (mak)

anlam

anlam

yapı

yapı

tür

tür

1. İsimden İsim Yapım Ekleri

Eklendiđi isimden yeni bir isim yapar.

-lık, -lik suluk

-lı, -li akıllı

-sız, -siz suçsuz, tatsız

-cı, -ci simitçi

-inci, -inci birinci

2. İsimden Fiil Yapım Ekleri

Eklendiđi isimden fiil yapar.

-la, -le	gözle-
-ımsa, -imse	benimse -
-ık, -ik	acık-
-a, -e	kana-, oyna-, benze-
-laş, -leş	dertleş-
-ar, -er	sarar-, yaşar-

3. Fiilden Fiil Yapım Ekleri

Eklendiđi fiilden fiil yapar.

-dır, -dir yazdır -

-ala, -ele ovala-, eőele-

-ıl, -il atıl-

-ın, -in gezin-

-ır, -ir kaçıır-

4. Fiilden İsim Yapım Ekleri

Eklendiđi fiilden isim yapar.

-gı, -gi sevgi , tutku

-ık, -ik yanık

-ak, -ek kaçak, binek

-men, -man öğretmen, okutman

-ıcı, -ici geçici, itici

AKLINDA BULUNSUN...

Tüm fiilimsi ekleri (isim-fiil, sıfat-fiil, zarf-fiil) fiilden isim yapım ekidir.

Sizi **tanımak** güzeldi.

Konuşan adamı uyardım.

Eve **gidince** onları aradım.

AKLINDA BULUNSUN...

Bir sözcüğün yapım eki almış hâline gövde denir.

Kök + Yapım Eki = **GÖVDE**

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Sorularda gövdeden türemiş sözcük ifadesi ile karşılaşıldığında **en az iki tane yapım eki** görülmelidir.

Kök + YE + YE
gövde

Saygılı

Birincilik

Atılgan

B. Çekim Ekleri

Sözcükleri cümle içinde çekimleyerek sözcüklerin diğer sözcüklerle anlam ilgisi kurmasını sağlayan eklerdir.

a. İsim Çekim Ekleri

1. Hâl (Durum) Ekleri

Belirtme (Yükleme) Hâl Eki : -ı, -i, -u, -ü

Yönelme (Yaklaşma) Hâl Eki: -e, -a

Bulunma (Kalma) Hâl Eki: -de, -da, -te, -ta

Ayrılma (Çıkma/Uzaklaşma) Hâl Eki: -den, -dan, -ten, -tan

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Bir sözcük hâl eklerinden hiçbirini almıyorsa yalın hâldedir.

gözlemlediklerimiz

eve

AKLINDA BULUNSUN...

Bağlaç olan “de, da” ile hâl eki olan “-de, -da ” karıştırılmamalıdır. Bağlaç olan “de, da” her zaman ayrı yazılır ve ünsüz sertleşmesi kuralına uymaz.

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

“-de, -da, -den, -dan” ekleri eklendiği sözcüğün anlamını değiştiriyorsa yapım eki olur.

2. Tamlama Ekleri

İsim tamlamalarında tamlayanın ve tamlananın aldığı eklerdir.

Tamlayan (İlgi hâli) Eki

-ın, -in, -un, -ün ekleridir.

Tamlanan (İyelik / Aitlik / Sahiplik) Eki

-ı, -i, -u, -ü, ekleridir.

FARKI GÖR!

Belirtme hâl eki ile iyelik eki karıştırılmamalıdır.

Örnek soru:

Oyuncular, herhangi bir rolü canlandırdığında izleyicilerinden gözleri önüne serilen sahneleri

I

II

ciddiye almalarını beklerler. Kendilerinden, izledikleri karakterlerin sahipmiş gibi görünen

III

niteliklere gerçekten sahip olduklarına, yapmakta oldukları işin yol açacağı sonuçların

IV

gerçekleşeceğine ve genelde her şeyin görüldüğü gibi olduğuna inanmaları istenir.

V

Bu parçada numaralanmış sözcüklerin hangisi, "belirtme durumu eki" almıştır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

(2019 – TYT)

AKLINDA BULUNSUN...

-dan, -den eki tamlayan eki yerine kullanılabilir.

3. ođul Eki

“-lar, -ler” eki cümleye çoğul anlamı dışında farklı anlamlar da katabilir.

aile

abartma

benzerlik

saygı

iđneleme

AKLINDA BULUNSUN...

İlgi zamiri olan "-ki" isim çekim ekidir.

b. Fiil Çekim Ekleri

Fiilleri kip ve kişi bakımından çekimleyen eklerdir.

1. Kip Ekleri

I. Haber (Bildirme) Kipleri

Görülen (Bilinen) Geçmiş Zaman: -dı, -di, -tı, -ti, -tu, -tü

Duyulan (Öğrenilen) Geçmiş Zaman: -mış, -miş, -muş, -müş

Şimdiki Zaman: -(i)yor

Gelecek Zaman: -acak, -ecek

Geniş Zaman: -r, -ar, -er, -ır, -ir, -ur, -ür, -maz, -mez

FARKI GÖR!

"-mez, -ar, -ecek, -miş" kip ekleri ile sıfat fiil ekleri karıştırılmamalıdır.

Dönülmez akşamın ufkundayız.

Koşar adımlarla uzaklaştı.

Ütülenecek çamaşırları getir.

Depoda unutulmuş eşyalar var.

II. Dilek (Tasarlama) Kipleri

Gereklilik Kipi: -meli, -malı

İstek Kipi: -e, -a, -eli, -alı

Dilek/Şart Kipleri: -se, -sa

❖ Emir kipinin eki yoktur.

2. Şahıs (Kişi) Ekleri

Eylemin kim tarafından yapıldığını gösteren eklerdir.

AKLINDA BULUNSUN...

Türkçede söz dizimi şu şekildedir:

Kök + Yapım Eki + Çekim Eki

Arabacıya seslendi.

Bu bilgiyi yazdırdım.

Kök + Çekim eki

Yurdumu seviyorum.

Öğrenciler geldiler.

BU BİR İSTİSNA!!!

Türkçede söz diziminde önce yapım eki sonra çekim eki gelir. Bu durumun dışında kullanımlar nadir de olsa görülebilir.

Yoldaki taşları kaldırdılar.

Annemsiz bir yere gitmem.

Gelirken beni arayın.

SÖZCÜĞÜN YAPISI

Sözcükler yapı bakımından basit, türemiş ve birleşik olmak üzere üçe ayrılır.

1. Basit Sözcük

Yapım eki almamış sözcüklerdir.

2. Türemiş Sözcük

En az bir tane yapım eki almış sözcüklerdir.

3. Birleşik Sözcük

En az iki sözcüğün bir araya gelmesiyle oluşan yeni sözcüklerdir. Birleşik sözcükler ikiye ayrılır:

A. Birleşik İsimler

sütlaç	pazartesi
keçiboynuzu	yalıçapkını
kargaburnu	bülbülyuvası
kapkaç	cankurtaran
Karaosmanoğlu	Karadeniz
başhekim	ağabey
kazazede	bilinçaltı

B. Birleşik Fiiller

Birleşik fiiller üç başlık altında toplanır:

a. Anlamca Kaynaşmış Birleşik Fiiller

b. Yardımcı Eylemle Kurulan Birleşik Filler

İsimlerin “et-, ol-, kıl-, eyle-” yardımcı eylemleriyle birleşerek oluşturduğu birleşik fiillerdir.

Birleşme sırasında ses olayı olmazsa ayrı, ses olayı varsa bitişik yazılır.

FARKI GÖR!

"Et- ve ol-" fiilleri asıl eylem olarak kullanılabilir.

c. Kurallı Birleşik Fiiller

Tezlik fiili: iver-

Yaklaşma fiili: eyaz-

Sürerlik fiili: edur- ekal-, egel-

Yeterlilik fiili: ebil-

BUNU SAKIN UNUTMA!!!

Yeterlik fiilinin olumsuzuna dikkat edilmelidir. Bu fiil olumsuzluk eki "-ma, -me, -maz, -mez" i aldığında "bil-" kısmı düşer geriye "a, e" sesleri kalır.